

Мищак І.М.

**ПОЛЬСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ
ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН
У РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

У статті розглянуто інтерпретацію польськими істориками польсько-українського збройного конфлікту в роки Другої світової війни, а також особливості й характер обміну населенням між УРСР і ПНР наприкінці війни.

Проблема взаємин поляків та українців під час Другої світової війни належить до найбільш дискутованих у нашій спільній історії. Особливою гостротою відзначається трактування поляками трагічних подій на Волині в 1943 р., які вилилися в жорстокий міжнаціональний конфлікт. Значною мірою така ситуація зумовлена усталеними стереотипами, нав'язаними нашим народам у роки спільного комуністичного минулого. І хоча в 90-ті роки минулого століття дискусія між поляками й українцями щодо міжнаціональних взаємин у роки війни розгорілася з новою силою та призвела до взаємних звинувачень у злочинах проти людства, проте зусиллями істориків двох країн вдалося добитися певної об'єктивності в розгляді цього питання та вироблення узгоджених поглядів на проблему.

Загалом упродовж майже півстолітнього існування польської історіографії як інструменту офіційної комуністичної ідеології зазначена тема розглядалася лише в контексті демонстрації «злочинів буржуазних націоналістів» по обидва боки кордону. Так, автор дослідження про участь поляків у радянському партизанському й підпільному русі М.Юхневич звинувачував українців у співпраці з нацистами та творенні збройних загонів за німецькими вказівками, знищенні загонами

Т.Бульби-Боровця та бандерівцями мирних поляків тощо¹. Проте й така інформація подавалася дозовано, щоб не зіпсувати загальної картини «щасливого життя двох братніх народів». Крім того, навіть у цей період окремі польські історики визнавали, що німці свідомо впроваджували в життя політику протистояння між українцями й поляками, намагалися втягнути українців та поляків у знищення євреїв². Зняття ідеологічних обмежень після розпаду комуністичної системи та введення до наукового обігу нових документів, які раніше були засекречені, привернуло посилену увагу дослідників та громадськості до проблеми польсько-українських відносин у роки Другої світової війни, сприяло появі якісно нових праць, але водночас у черговий раз загострило відчуття взаємної образи.

Метою цієї статті є аналіз бачення сучасними польськими істориками проблеми польсько-українських відносин, передусім, міжнаціонального збройного конфлікту у роки Другої світової війни, а також особливостей і характеру обміну населенням між УРСР і ПНР наприкінці війни.

Символічно, що процес порозуміння й об'єктивного дослідження питання польсько-українських відносин під час Другої світової війни на рівні інституцій започаткували в 1996 р. Світовий союз воїнів Армії Крайової та Об'єднання українців у Польщі, залучивши до дискусії істориків двох країн. Наукове та методичне керівництво цією роботою з польського боку взяв на себе Військовий історичний інститут (Варшава), з українського – Волинський державний університет ім. Лесі Українки (Луцьк). Упродовж другої половини 1990-х – на початку 2000-х рр. почергово в Україні й Польщі відбувся ряд наукових семінарів, у яких брали участь по 15–20 істориків з кожної країни. Здійснений обмін інформацією, поглядами й оцінками дав змогу окреслити стан дослідження проблематики та узгодити підходи, що в підсумку сприяло оприлюдненню спільних позицій обох сторін. Здобутком семінарів є публікація багатотомної серії

¹ Juchniewicz M. Polacy w radzieckim ruchu podziemnym i partyzanckim 1941–1944. – Warszawa, 1973.

² Biedanski W. Polacy w ruchu oporu narodow Europy. 1939–1945. – Warszawa, 1977.

«Польща – Україна: важкі питання» (польською та українською мовами), яка містить доповіді, матеріали дискусій, а також схвалені узгодження й розбіжності дослідників двох країн³.

Показовим є й те, що саме польські дослідники першими започаткували вивчення проблеми польсько-українських відносин у роки Другої світової війни, розробили періодизацію, здійснили класифікацію праць із цього питання, а також зібрали і видали величезну кількість спогадів очевидців, започаткували роботу щодо встановлення імен і створення електронного реєстру всіх, хто загинув у цьому протистоянні. Значний інтерес до проблеми польсько-українських стосунків виник під час ініційованої польськими вихідцями з Волині та учасниками «кресових» товариств акції на відзначення 60-річчя Волинської трагедії, коли від українців вимагали «покаятися й засудити злочини ОУН та УПА». Саме у цей час у Польщі вийшло чимало як наукових, так і публіцистичних праць із досліджуваного питання.

Певного поширення як у Польщі, так і в Україні набула запропонована польським дослідником Г.Мотикою класифікація праць польських істориків, які займаються даною проблематикою, на чотири групи: «традиціоналістів», «ревізіоністів», польських істориків українського походження та «позанаукові» праці⁴ (тією чи іншою мірою цієї класифікації дотримуються й українські історики, зокрема І.Цепенда⁵,

³ Україна – Польща: важкі питання. Т. 9. Матеріали ІХ і Х міжнародних наукових семінарів «Українсько-польські відносини під час Другої світової війни». Варшава, 6-10 листопада 2001 р. / Наук. ред. М.М.Кучерепа. – Луцьк, 2004. – С. 449-450.

⁴ *Motyka G.* Problematyka stosunków polsko-ukraińskich w latach 1939–1948 w polskiej historiografii po roku 1989 // *Historycy polscy i ukraińcy wobec problemów XX wieku* / Pod redakcją P.Kosiewskiego i G.Motyki. – Kraków, 2000. – S. 166-178.

⁵ *Цепенда І.С.* Вибрані проблеми українсько-польського протистояння 1943–1947 років в оцінках сучасних польських істориків // *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету: історичні науки / Українська історіографія на рубежі століть: Матеріали міжнародної наукової конференції, 25-26 жовтня 2001 р.* – Кам'янець-Подільський, 2001. – Т. 7 (9). – С. 693-700.

І.Плюшин⁶ та ін.). До «традиціоналістів» слід, у першу чергу, віднести тих польських учених, які продовжують створювати свої праці в душі комуністичної ідеології з характерними для неї оцінками націоналістичного руху. Серед них можна назвати В. і Є.Семашків, В.Філяра, Г.Мазура та ін., які входять до «кресових» товариств і вимагають засудження ОУН та УПА, як «злочинних організацій, що в роки війни здійснили геноцид польського населення на Волині». У свою чергу, їм до певної міри опонують «ревізіоністи», які на основі документальних свідчень намагаються об'єктивно підходити до аналізу подій на західноукраїнських землях у роки війни. До цієї групи належать Г.Мотика, Т.Ольшанський, Р.Внук, Р.Тожецький тощо.

Характерною рисою польських істориків українського походження (Є.Місило, Р.Дрозд, М.Сивіцький та ін.) є намагання документально довести дискримінаційну політику польського уряду щодо українців як у довоєнні роки та роки війни, так і в повоєнній Польщі (акція «Вісла»), тим самим відстоюючи «право українців на самозахист». Їм з польського боку протистоять відверто шовіністичні «поза наукові» праці Е.Пруса, А.Кормана тощо, які маніпулюють фактами та використовують як доказ «злочинної діяльності українців» спогади очевидців подій на Волині. До цієї когорти належав і В.Поліщук, який, наголошуючи на своєму українському походженні, був одним із найактивніших публіцистів серед «кресовиків». За його версією, «безжальність українських націоналістів до інших націй» слід вбачати в ідеології Д.Донцова, оскільки послідовники «інтегрального націоналізму», засліплені ідеєю великої самостійної України, відкидали будь-які прогресивні ідеї та можливість компромісу⁷.

Розпочинаючи безпосередній аналіз поглядів польських істориків на причини польсько-українського конфлікту, слід

⁶ *Плюшин І.І.* Волинська трагедія 1943–1944 рр. – К., 2003. – 313 с.; *Плюшин І.І.* Протистояння УПА і АК (Армії Крайової) в роки Другої світової війни на тлі діяльності польського підпілля в Західній Україні / С.В.Кульчицький (відп.ред.). – К., 2001. – 288 с.

⁷ *Поліщук В.В.* Інтегральний український націоналізм як різновид фашизму. – Донецьк, 1996; *Поліщук В.В.* Гірка правда: злочинність ОУН–УПА (Сповідь українця). – Донецьк, 1996. – 496 с.

мати на увазі, що значний вплив на подальший світогляд польських дослідників, незалежно від належності до тієї чи іншої історіографічної школи або напряму, справила праця В. і Є.Семашків⁸, у якій скрупульозно зібрано дані про «знищення українцями польського мирного населення на східних кресах». (Проведене українським краєзнавцем Я.Царуком порівняння кількості жертв на території Володимир-Волинського району і співставлення їх з даними праці В. і Є.Семашків дало підстави стверджувати, що останні завищили кількість польських жертв трагедії в зазначеному районі в 4,1 раза, а кількість жертв з української сторони занижили в 25 разів⁹. Аналіз праці В. і Є.Семашків і спростування цілого ряду «фактів», наведених у ній, на основі архівних документів провели І.Льюшин¹⁰ та інші українські історики). Разом із тим у праці В. і Є.Семашків практично не використано документи з українських та німецьких архівів, а більшість фактів, які служать звинуваченням українців, подано зі слів очевидців подій та колишніх воєнків Армії Крайової, які воювали з УПА в роки війни. У більшості цих спогадів українці постають безжальними садистами, які свідомо винищували поляків незалежно від віку та статі. Подібні «факти» часто наводить у своїх працях Е.Прус¹¹ та інші діячі «позанаукового» напряму. До честі польських дослідників, такі безпідставні звинувачення все рідше звучать сьогодні в наукових працях, проте й досі займають вагоме місце в публіцистиці та збірках спогадів. Так одна з нещодавніх польських праць, написана батьком і сином Ж. і В.Станськими¹², які також є вихідцями з Волині, уже традиційно для мемуарної літератури називає події на Волині «варварською розправою боївків ОУН і відділів УПА з

⁸ *Siemaszko W., Siemaszko E.* Ludobójstwo dokonane przez nacjonalistów ukraińskich na ludności polskiej Wołynia 1939–1945. – Warszawa, 2000. – Т. 1. – S. 1-1000; Т. 2. – S. 1001-1440.

⁹ *Сергійчук В.І.* Трагедія Волині. Причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни. – К., 2003. – С. 136-138.

¹⁰ *Льюшин І.І.* Волинська трагедія 1943–1944 рр. – С. 51–58, 167

¹¹ *Prus E.* Herosi spod znaku tryzubca. – Warszawa, 1985. – 346 s.

¹² *Stanski Z., Stanski W.* Porycek. Miasteczko kresowe. Symbol tragedii Polakow na Wołyniu. – Toruń, 2005. – 178 s.

безборонним польським населенням краю»¹³. Проте зазначені автори наводять і приклади, коли українці, ризикуючи власним життям, рятували поляків від смерті.

Намагаючись з'ясувати причини польсько-українського протистояння на Волині, відкинувши історію довоєнних стосунків двох народів, чимало польських істориків акцентує увагу на тому, що «різню поляків» розпочала ще українська поліція на службі у німців, тож дії українців слід розглядати як злочини колаборантів, які виступали проти Польської держави. Про те, наскільки складним є питання колаборації українців і поляків у роки Другої світової війни, свідчить тривала дискусія істориків двох держав, яка знайшла своє відображення у тексті протоколу узгоджень і розбіжностей між українськими й польськими істориками, підписаному на ІХ–Х міжнародних наукових семінарах (Варшава, 6–10 листопада 2001 р.). Водночас, як справедливо зазначив український історик Я.Ісаєвич, українці перед війною не мали своєї держави, а німецька окупація принесла їм лише зміну завойовника. У будь-якому разі вони не зрадили своєї держави, як це зробили польські співпрацівники¹⁴. Авторитетний польський дослідник А.Айненкель також визнає, що в період, який передував війні, у польсько-українських відносинах настало нове напруження. Однак він зауважує, що провину за це несе польська адміністрація, чия діяльність заохочував Табір національної єдності, який мав підтримку лише частини уряду, тому дискримінаційну політику не слід приписувати всьому польському народу¹⁵.

Загалом польські дослідники підтверджують, що навіть під час окупації нацистами польських і українських земель польський еміграційний уряд не погоджувався на визнання української державності на західноукраїнських землях. Вони за будь-яких умов мали відійти після завершення війни до Польської держави. Певні зміни у ставленні уряду до

¹³ Ibid. – С. 7.

¹⁴ Україна – Польща: важкі питання. – С. 15.

¹⁵ Айненкель А. Політика Польщі стосовно українців у міжвоєнний період // І. – 2003. – Число 28. – С. 73.

українського питання, за визнанням польського дослідника Ч.Партача, сталися лише в умовах вступу Червоної армії на територію України, у зв'язку з чим українцям офіційно було оголошено про можливість надання широкої автономії, запропоновано виступити спільним фронтом проти німецьких і радянських військ, пропагувати ідеї українсько-польської співпраці, припинити взаємне протистояння тощо¹⁶.

Визнаючи вагомою причиною українсько-польського конфлікту в 40-х рр. XX ст. дискримінаційну політику щодо українців II Речі Посполитої, а також провокаційну політику німецького та радянського чинників, Т.Ольшанський одним із перших у польській історіографії звертає увагу на соціальну складову протистояння. За його словами, саме активна боротьба українських селян із польськими колоністами за землю надала акції «деполонізації» краю, започаткованій УПА, такого кривавого характеру¹⁷. Характерно, що вагомою причиною погромів польських помість на Правобережній Україні в 1917–1918 рр. дослідник Я.Кіневич також називав боротьбу українських селян за землю, наголошуючи на намаганні останніх знищити навіть сліди присутності поляків у краї, що, на переконання селян, робило їх легітимними новими господарями¹⁸. Подібні дії певною мірою були притаманними й для 1940-х років. Сьогодні подібної точки зору дотримується Г.Мотика, який припускає, що тодішній керівник УПА на Волині Д.Клячківський наказами про проведення серед селян розподілу здобутої у польських колоністів землі та утворення самоуправ залучив на свій бік місцеве українське населення¹⁹. Такої ж думки дотримуються й деякі інші польські та українські дослідники (З.Ковалевський, С.Макарчук).

¹⁶ *Партач Ч.* Українська проблема у політиці польського еміграційного уряду і польського підпілля в 1939–1945 рр. // *Україна – Польща: важкі питання.* – Т. 4. – С. 118.

¹⁷ *Zeszyty Historyczne.* – 1989. – Z. 90. – S. 159-199.

¹⁸ *Kieniewicz J.* Spotkania Wschodu. – Gdańsk, 1999. – S. 161-162.

¹⁹ *Гжегож М.* Антипольська акція ОУН–УПА // *Ї.* – 2003. – Число 28. – С. 36.

Знаковим явищем у польській історіографії став вихід у світ фундаментальної праці Р.Тожецького²⁰. Автор вбачав причини конфлікту в небажанні як поляків, так і українців піти на компроміс у боротьбі за відновлення власної держави. Він також схилився до думки, що керівництво УПА не мало наміру фізично винищувати все польське населення, а вимагало від поляків покинути етнічні українські землі. Водночас Р.Тожецький, услід за іншими польськими авторами, звинувачував у масовому винищенні мирного польського населення УПА, акцентуючи на тому, що українські повстанці, як сильніша сторона, могли припинити конфлікт, але цього не зробили.

Однією з дискусійних проблем, які розглядаються в контексті Волинської трагедії, є спроби українського й польського підпілля порозумітися між собою та можливість припинення конфлікту в той час, коли він ще не набув масового характеру. Згадки про спроби порозуміння знаходимо в спогадах керівників українського підпілля на Волині М.Лебеда, Т.Бульби-Боровця та ін. У свою чергу, польський дослідник Ч.Партач відстоює думку про те, що порозуміння між польським та українським підпіллям було неможливим тому, що саме ООН поширювала антипольські настрої в українському суспільстві²¹. Такої ж точки зору дотримується більшість польських істориків. Зокрема, активний діяч Армії Крайової, професор В.Філяр у своїх працях наполягає на тому, що волинські події 1943–1944 рр. стали наслідком антипольської пропаганди ООН ще в довоєнні роки, а початок масового наступу українських повстанців на польські поселення влітку 1943 р. пов'язує з прямим наказом Д.Клячківського про знищення польського населення²². Крім того, заявами про

²⁰ *Torzecki R.* Polacy i Ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej. – Warszawa, 1993. – 349 s.

²¹ *Partacz Cz.* Proby porozumienia polsko-ukraińskiego na terenie kraju w latach II wojny światowej // Polska–Ukraina: trudne pytania. Materiały międzynarodowego seminarium «Stosunki polsko-ukraińskie w latach II wojny światowej». Warszawa, 3–5 listopada 1999 / Oprac. red. R.Nedzielko. – Warszawa, 2000. – T. 6. – S. 22.

²² *Filar W.* «Burza» na Wołyniu. Z dziejów 27 Wołyńskiej dywizji Piechoty Armii Krajowej. – Warszawa, 1997. – S. 46-47.

«геноцид польського населення» на Волині та діяльність УПА на Закерзонні польські дослідники намагаються приглушити резонанс, який набув розголосу у зв'язку з незаконними діями польської влади під час проведення акції «Вісла»²³.

Певне розуміння дій українських повстанців щодо польської меншини на Волині проглядається в працях Г.Мотики та Р.Внука. Зокрема, в їхній спільній монографії²⁴ зазначається, що ОУН і УПА у своїх діях проти поляків керувалися подіями після Першої світової війни, коли поляки здобули західноукраїнські землі, поставивши світову громадськість перед завершеним фактом. Погоджуючись з українськими колегами в тому, що УПА намагалася змусити поляків покинути українські етнічні землі, історики визнають, що ситуація фактично вийшла з-під контролю, набравши ознак «кривавої бійні». Разом із тим Г.Мотика намагається пояснити антиукраїнські акції поляків на Закерзонні в 1943–1945 рр., які часом були не менш кривавими, помстою за події на Волині, а напади польської самооборони та загонів Армії Крайової на українські села Волині схильний розглядати лише як відплатні акції²⁵. Подібна точка зору притаманна практично всім польським дослідникам. Так, В.Романовський пише, що «за вбивства і грабунки поляки відплачували найближчим селам, на які падала підозра щодо їх участі в українських акціях»²⁶. Крім того, поляки принципово розділяють дії польської поліції, яка була на службі в нацистів, визнаючи за ними злочини проти українців, проте «залишаючи їх на совісті німецького командування», рішуче відкидаючи звинувачення на адресу польського народу²⁷.

²³ Przed akcją «Wisła» był Wołyń / Praca zbiorowa pod red. W.Filara. – Warszawa, 2000. – S. 127-137.

²⁴ Motyka G., Wnuk R. Pany i resuny. Współpraca AK–WiN i UPA w latach 1945–1947. – Warszawa, 1997. – 212 s.

²⁵ Motyka G. Tak było w Bieszczadach. Walki polsko-ukraińskie 1943–1948. – Warszawa, 1999. – 552 s.

²⁶ Romanowski W. Kainowe dni. – Warszawa, 1990. – S. 147, 190.

²⁷ Мотика Г. Польська реакція на дії УПА: масштаб і перебіг каральних акцій // І. – 2003. – Число 28. – С. 52.

Ще однією важливою проблемою польсько-українських взаємин стала спільна трагічна доля поляків, українців та євреїв по обидва боки кордону, здійснена за результатами підписаної 9 вересня 1944 р. угоди про переселення українців Польщі до УРСР та поляків і євреїв з території Західної України до ПНР. Як визначив польський історик українського походження Р.Дрозд, за переселення висловлювалися польські комуністи, які хотіли бачити нову Польщу однонаціональною державою. При цьому польська сторона не мотивувала обмін необхідністю ліквідації діючих у Польщі частин УПА, що так підкреслюватиметься під час акції «Вісла»²⁸.

Більшість польських та українських дослідників відзначає, що «добровільна переселенська акція» уже з перших днів набула примусового характеру, оскільки ні українці на території Польщі, ні поляки в Україні не хотіли покидати рідних поселень. Той факт, що акція мала завершитися до 1 лютого 1945 р., тобто упродовж кількох місяців осені-зими в складних умовах воєнного часу планувалося переміщення понад 1 млн людей по обидва боки кордону, свідчить про те, що ініціатори переселення зовсім не турбувалися про життя і здоров'я своїх співплемінників, які виступили розмінною монетою в геополітичній грі. Водночас низка науковців стверджує, що на першому етапі переселення (до липня 1945 р.) якогось жорстокого примусу з боку влади не відчувалося. Намагаючись схилити українців та поляків до переїзду, їх з часу поселення на новому місці на два роки звільняли від державних податків і страхових платежів, а також надавали позику та деякі інші пільги.

Свідченням того, що український уряд, який почав прискореними темпами проводити переселення українців з Польщі до УРСР, не створив навіть найменших умов для їх розселення й благоустрою, стали масові випадки повернення переселенців до Польщі уже в 1945 р., що викликало занепокоєння як радянської, так і польської сторони. У зв'язку з

²⁸ Дрозд Р. Акція «Вісла» – метод вирішення української проблеми у Польщі // Депортації українців та поляків: кінець 1939 – початок 50-х років (до 50-річчя операції «Вісла») / Упор. Ю.Сливка. – Львів, 1998. – С. 19.

цим польське керівництво провело у Варшаві 24 липня 1945 р. конференцію, на яку запросили представників українського населення з Краківського, Ряшівського і Люблінського воєводств. Як зазначається в праці польського дослідника Є.Місила, «десятеро українських делегатів, привезених до Варшави окремо і до початку конференції ізольованих один від одного, вразили уряд, сформувавши мало не тотожну програму щодо подальшого життя в Польщі». Їхні вимоги стосувалися відновлення українських шкіл, земельної реформи, амністії членам українського підпілля, бажання жити на батьківській землі в Польщі, а також дотримання добровільних принципів переселення. Характерно, що перша реакція польського уряду була позитивною²⁹. Разом із тим українцям пропонувалося переселятися на західні й північні польські землі, а також наголошувалося, що всі, хто причетний до руху ОУН та УПА, будуть переселені примусово.

Українські та польські історики також визнають, що, бажаючи розв'язати українське питання в Польщі, місцева влада на початковому етапі акції не була готова до цілеспрямованих насильницьких дій. Їх певним чином спровокувало звернення на початку серпня 1945 р. головного представника уряду УРСР у справах переселення М.Підгорного про надання військової допомоги для прискорення акції. Він стверджував, що українське населення охоче б виїхало з Польщі, але йому не дозволяє це зробити УПА. Польські власті вдало використали цей привід, щоб виплутатися з незручної ситуації, у якій вони опинилися після варшавської конференції³⁰.

Переселення польського населення з України відбувалося значно повільніше, ніж українського з Польщі. Така ситуація склалася через більш толерантне ставлення польських уповноважених з переселення, які практично відмовлялися відправляти своїх громадян у зимовий період та в непристосованих для перевезення людей вагонах, що активно практикувалося радянською стороною. Польські науковці Я. і

²⁹ Акція «Вісла». Документи / Впорядкування і редакція Є.Місила. – Львів–Нью–Йорк, 1997. – С. 14.

³⁰ Там само. – С. 16.

М.Чернякевичі головною причиною затримки переселення поляків називають транспортні проблеми, вказуючи на те, що переселенці «по три дні очікували на станціях під відкритим небом». Вони також визнають, що найбільш налаштованими проти виїзду були поляки Львова, які надіялися, що місто знову буде польським. Проте згорання радянською владою польських громадських інституцій, негативне ставлення до поляків українських націоналістів, остаточне вирішення питання кордону схилили більшість поляків у другій половині 1945 р. до виїзду з України³¹. Як наслідок, темпи переселення значно прискорилися, що дозволило керівництву акції в липні 1946 р. прозвітувати про її завершення. Загалом унаслідок обміну населенням більшість поляків виїхали до Польщі, що певним чином вирішило проблему польського населення в Україні. Однак значна частина українського населення й надалі продовжувала перебувати в межах Польської держави. Намагаючись вирішити українське питання, польський уряд у 1947 р. здійснив акцію «Вісла», застосувавши військову силу для переселення українців з південно-східних регіонів на «повернуті» землі заходу й півночі країни. Ця акція вже на початку 90-х років минулого століття була засуджена багатьма польськими істориками й культурними діячами, а польський Сенат з цього приводу навіть прийняв спеціальну заяву, в якій визнав акцію «Вісла» ганебним явищем тоталітарного режиму.

Отже, тема польсько-українських взаємин, зокрема періоду Другої світової війни, надалі залишається дискусійною й активно обговорюваною в польському суспільстві та польській історіографії.

Підсумовуючи висвітлення причин польсько-українського конфлікту на Волині в роки Другої світової війни польськими істориками, варто мати на увазі, що на сьогодні немає підстав говорити про якесь узгоджене «польське» бачення проблеми, оскільки серед науковців виділяються кілька наукових напрямів, які по-різному інтерпретують тогочасні події. Разом із тим можна відзначити, що більшість польських істориків покладає

³¹ Czerniakiewicz Ja., Czerniakiewicz M. Przesiedlenia ludności w Europie 1915–1959. – Warszawa, 2005. – S. 40-41.

відповідальність за міжнаціональний конфлікт на ОУН і УПА, які виступили ініціаторами виселення поляків з території Волині й Галичини. Що стосується обміну населенням між УРСР і ПНР наприкінці війни, то тут дискусія передусім точиться щодо того, вважати ці події геноцидом проти польського й українського населення чи насильницьким переселенням. Оскільки до наукового обігу досі вводяться невідомі раніше документи, які дають змогу розширити джерельну базу досліджуваного питання, ставити крапку в питанні польсько-українських взаємин воєнного періоду на сьогодні рано. При цьому і польські, й українські історики мають уникати безкомпромісних оцінок та звинувачень, які, крім того, не підкріплені вагомими документальними свідченнями.

Interpretation of Polish-Ukrainian military conflict during II World War made by Polish historians and peculiarities and character of population interchange between Ukrainian SSR and PNR at the end of the War is viewed in the article.